

Nr 345.

Av herr **Birke m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 180, angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning.*

I *Kungl. Maj:ts proposition nr 180* har bland annat frågan om försvarsväsendets beklädnadstillverkning upptagits till behandling.

Överbefälhavaren har i sitt yttrande över 1942 års bolagsutrednings förslag, vilket yttrande refererats i propositionen, såsom sin mening uttalat, att viss tillverkning, bland annat för experimentändamål, vore erforderlig. Tillverkningen måste emellertid givas en sådan omfattning, att rationell och ekonomisk drift kunde åstadkommas.

Enligt förslag i propositionen skall denna beklädnadstillverkning koncentreras till en verkstad. Därvid har frågan om nybyggnad för verksamheten upptagits till prövning. Redan bolagsutredningen påpekade, att arméns centrala beklädnadsverkstad (A. C. B.) vore inrymd i en äldre byggnad, som ursprungligen ej varit avsedd för beklädnadstillverkning och vars beskaffenhet för sådan verksamhet i viss mån försvårat åstadkommande av en fullt rationell drift. I denna fråga har departementschefen endast uttalat, att frågan, huruvida ett fortsatt upprätthållande av en till en verkstad koncentrerad beklädnadstillverkning skulle nödvändiggöra om- eller nybyggnad, torde få närmare utredas av ledningen för det blivande affärsverket.

De här antydda riktlinjerna för försvarsväsendets beklädnadstillverkning måste ingiva vissa allvarliga betänkligheter.

De militära remissmyndigheterna ha i hög grad framhållit behovet av en experimentverksamhet för beklädnadstillverkningen. Sådana experiment under sakkunnig ledning torde utan tvivel vara värdefulla. Huruvida det är nödvändigt att dessa experiment drivas i en statlig fabrik i stället för i civila fabriker under statlig ledning och kontroll synes dock ej ha utretts i erforderlig utsträckning.

Emellertid har framhållits, av överbefälhavaren, att verksamheten bör givas en sådan omfattning att rationell och ekonomisk drift kan åstadkommas, samt av arméförvaltningens intendenturdepartement, att en fabrik enbart för experimenttillverkning skulle bli synnerligen dyrbar.

Gentemot detta måste framhållas, att experimentverksamheten i detta speciella fall måste betraktas som en fristående omkostnadspost, vilken icke har något direkt samband med verkstadens ordinarie fabriktionskalkyl. Om ett privat företag däremot företar experiment för att förbättra kvaliteten eller

minska framställningskostnaderna, göras dessa uteslutande för att utnyttjas i den egna driften, och kostnaderna kunna därför bliva alltför höga, om ej produktionen har eller ges en viss omfattning.

Resultaten av den militära experimentverksamheten skola emellertid nyttiggöras för *all* den tillverkning som beröres därav, vare sig den sker i militära eller civila beklädnadsfabriker. Om experimentverksamheten i och för sig är önskvärd och ofrånkomlig och dess resultat allmängiltiga, förändras ej kostnadssituationen för statsverket därigenom att resultaten användas i civila i stället för i statliga fabriker. Kravet att den statliga beklädnadstillverkningen i egen regi skall givas sådan omfattning, att experimentverksamheten blir ekonomisk, är alltså i och för sig beroende på en missuppfattning. Om pris-sättningen för den civila produktionen anpassas efter de kostnadsbesparingar experimenten frambragt, åstadkommes därigenom samma besparing för statsverket som om de nyttiggjorts inom den statliga driften.

Härtill komma ytterligare omständigheter som måste anföras som skäl emot ett bibehållande, ens i nuvarande omfattning, av den statliga beklädnadstillverkningen.

Av tillgängligt material framgår, att arbetskostnaderna vid arméns centrala beklädnadsverkstad, räknade per timme, år 1940—1941 avsevärt överstego dem i civil beklädnadstillverkning i samma ortsgrupp. Grunderna för de statliga verkstädernas löneberäkning ha sannolikt ej justerats nedåt efter denna tid. Remissmyndigheterna synas ej ha fäst något avseende härvid. Den merkostnad per arbetstimme som uppstår vid tillverkning inom A. C. B. jämförd med en civil fabriks torde dock böra undersökas. I den mån arbetskostnaderna vid A. C. B. äro högre än inom den civila fabrikationen kan A. C. B:s drift aldrig genom en utvidgning givas ökad lönsamhet. Utgiftsminskningar för statsverket kunna endast ernås genom en inskränkning av driften. A. C. B. är belägen på högsta dyrort under det att den civila beklädnadsindustrien, på grund av sin belägenhet, i genomsnitt kan räkna med avsevärt lägre lönekostnader per timme. Enbart denna omständighet medför en merutgift på cirka 10 öre i timmen för A. C. B. i förhållande till den civila fabrikationen — eller för 500 fullt sysselsatta anställda en merutgift på omkring 120,000 kronor per år.

I remissyttrandena och departementschefens uttalande har även frågan om eventuell ny- eller ombyggnad för en till en verkstad koncentrerad beklädnadstillverkning diskuterats. Departementschefen har ej tagit slutgiltigt ståndpunkt utan hänskjutit frågan till det blivande affärsverkets avgörande.

Det måste emellertid anses angeläget, att denna fråga prövas av riksdagen i samband med avgörandet om den omfattning den statliga beklädnadstillverkningen skall givas. Om denna, trots de skäl som i övrigt tala däremot, skulle givas en viss större omfattning, kommer detta att relativt snart medföra krav på moderna lokaler, då dessas nuvarande beskaffenhet torde lägga hinder i vägen för en rationell planering av driften. Detta skulle medföra

en ej obetydlig utgift för statsverket och det måste anses vara tveksamt om en sådan över huvud kan anses motiverad. Vi hänvisa till statskontorets yttrande i ärendet.

Det måste här framhållas, att den civila beklädnadsindustriens produktionskapacitet är avsevärd och att en uniformstillverkning för cirka 6 miljoner kronor endast skulle taga i anspråk omkring 4 procent därav. Den civila beklädnadsindustrien är underkastad relativt starka säsongväxlingar, och dessutom är dess produktionskapacitet för närvarande under överskådlig tid framåt större än som erfordras för den civila tillverkningen. På grund därav finnes under hela året ett visst utrymme för extra produktion, och under dödsäsongerna finnes än större överskottskapacitet. Tidigare ha de militära myndigheterna begagnat dessa omständigheter för att erhålla offerter, vilka endast obetydligt överstigit de rörliga kostnaderna; en kalkyleringsmetod, som framför allt betingats av fabrikernas önskan att bereda jämn och oavbruten systerställning åt de anställda.

I den mån de militära beställningarna i fredstid kunde planeras så lång tid i förväg, att produktionen i de civila fabrikerna kunde förläggas till dödsäsong, skulle detta möjliggöra lägre offerter.

Den priskontroll som hittills erhållits genom upphandling efter anbud erbjuder visserligen stora fördelar ur många synpunkter, men å andra sidan försvåras den långsiktiga planläggning av produktionen, som i och för sig skulle kunna sänka samtliga anbud genom att uniformstillverkningen i större utsträckning förlades till de tider, då överskottskapacitet finnes.

Ett skäl varför man förordat bibehållande av en statlig beklädnadstillverkning synes vara, att man därigenom i kontrollsyfte önskat förvissa sig om de kostnader dylik produktion betingar samt även erhålla möjlighet att bryta eventuella kartellbildningar.

Här måste erinras om, att en statlig fabrik, vilken drives med högre arbetskostnader än den civila industrien, blir en relativt dyrbar form av priskontroll.

Av propositionen framgår ej, om man diskuterat den utvägen att genom underhandlingar med den civila beklädnadsindustrien utreda huruvida denna ej vore villig att åtaga sig långtidskontrakt för all uniformstillverkning, baserade på av myndigheterna godkända metoder för priskalkyleringen av samma art som nu tillämpas. Då man i propositionen förutsatt, att hälften av uniformstillverkningen skall omhänderhavas av den civila industrien, måste man utgå ifrån, att en sådan uppgörelse under alla förhållanden måste komma till stånd, om man skall åstadkomma en ur produktionssynpunkt planmässig fördelning av tillverkningen.

I den mån en sådan utväg vore framkomlig skulle den utan tvivel medföra minskade utgifter för statsverket genom att förvaltningsapparaten avsevärt minskades och en dyrbar statsdrift kunde nedläggas på samma gång som behovet av kapitalutgifter för ny- eller ombyggnader definitivt bortfölla.

På grund av det sålunda anförda hemställas,
att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 180 måtte beakta här ovan anförda synpunkter samt, om så anses erforderligt, begära förnyad utredning och förslag snarast möjligt angående den militära beklädnadstillverkningens framtida organisation och omfattning.

Stockholm den 10 april 1943.

E. Birke.

Martin Ljungberg.

Alarik Hagård.
